

Išminties devalvacija

Senovės Spartoje karaliai vadovavo kariuomenei, o taikiais laikais atlikdavo žynių pareigas. Tautos susirinkimas rinko seniūnų tarybą iš kilmingųjų spartiečių, ne jaunesnių kaip 60 metų. O mūsų senstančioje visuomenėje plinta jaunystės kulto infekcija.

Naujienlaiškis Darbo dienomis gaukite svarbiausių naujienų santrauką į savo el. pašto dėžutę.

Jei šiandien tektų spręsti svarbiausią savo gyvenime klausimą – kurio žmogaus patarimo jūs prašytumėte? Jei esate aistringas naujųjų technologijų ir žinių vartotojas, – atsakymą mėginu atspėti – tai tikrai nebūtų jūsų močiutė ar senelis, nesinaudojantys internetu, nemokantys anglų kalbos ir nežinantys, kas yra globalus pasaulis.

Išminties nuvertėjimas mūsų visuomenėje – tai realybė su konkrečiomis priežastimis ar vis dėlto tai tik klasikinis kartų konfliktas ir kartų konkurencinė kova dėl vietos po saule? Apie tai kalbuosi su medicinos mokslų daktaru, psichoterapeutu Eugenijumi Laurinaičiu ir filosofijos profesoriumi, habilituotu mokslų daktaru Arvydu Šliogeriu.

Kapitalą krauna išvados

Konstatuoti, kad mūsų visuomenėje visiškai nuvertinama vyresniųjų išmintis, p. Laurinaitis nesiryžta. Toks vertinimas jam atrodo perdėtas dėl vieno paprasto istorinio argumento – jau dantiraščiuose randama vyresnio amžiaus žmonių priekaištų jaunimui, kad tas ne taip elgiasi. Visais laikais vyresnieji vieni kitiems guodėsi esą jaunimas ne tokias dainas dainuoja, ne taip rengiasi, kratosi senųjų vertybių.

Žmogus gali būti išmintingas be jokio formalaus išsilavinimo, o turėdamas penkis diplomus senatvėje gali būti visiškai kvailys.

Tokių bėdų aptinkama Egipto papirusuose, graikų filosofų raštuose. Kiekvienoje epochoje ir kultūroje surasite priekaištų – jaunimas nevertina senolių išminties, tačiau, nepaisant viso to, pasaulis kažkaip sukasi ir žmonės gyvena.

Pradėjus kalbėti apie išmintį, pirmiausia vertėtų išsiaiškinti, kas gi tai yra. Tai ne protas, nes protas tai yra gebėjimas apdoroti informaciją. Tai nėra pati informacija, nes jos šiais laikais gali iš interneto prisirinkti kiek nori – naudos iš to mažai. Išmintis – tai patirtis, apibendrinta protu. Patirtis nėra išgyvenimai, o išvados, padarytos vėliau. Patirtis negali būti teigiama arba neigiama, ji tiesiog yra. Skirtingos asmenybės jos sukaupia nevienodai. Nemažai žmonių apskritai nemoka apmąstyti savo išgyvenimų. Jie nugrimzta į išgyvenimus, išnyra iš jų, ir viskas nuteka lyg nuo žąsies vanduo. O tas kiekvienas gyvenimo gabalėlis, kuriam praėjus reikėtų daryti išvadas, krauna kapitalą, iš jo žmogus ir gyvena. Išmintis yra mokėjimas protingai naudotis savo patirtimi.

Jei vertintume aritmetikos kriterijais, patirtis neišvengiamai kaupiama su amžiumi. Kiekviena karta pati turi padaryti savas klaidas ir rasti savus būdus, kaip spręsti tas pačias gyvenimiškas užduotis. Visų laikų pasaulio literatūros viena pagrindinių temų yra meilės trikampis. „Tai ką – per tūkstantmečius žmonija negalėjo surasti vieno teisingo recepto? – emociškai, bet retoriškai klausia

p. Laurinaitis. – Nėra vieno teisingo recepto dėl vieno labai paprasto dalyko – mes kiekvienas j iškilusius klausimus privalome patys sau ir atsakyti.“

Kai vyresnieji mėgina aiškinti, ko nereikėtų daryti, nes nutiks taip ir taip, jaunos žmonės ima pyktis. Jie nusprendžia – su manimi bus kitaip. Gal bus, gal nebus kitaip – tegul bando. Esmė tokia – žmonės negali pasinaudoti viskuo, ką yra sukaukę kiti. Suprasti – galima, išjausti – beveik neįmanoma. O patirties semiamasi per jausminių išgyvenimų apibendrinimą. Todėl žmonės patys turi susidurti su įvairiomis gyvenimo kliūtimis, patirti praradimų ir atradimų, daryti savo išvadas ir taip kaupti išmintį.

Tada kyla klausimas, ar vyresnių žmonių išmintis yra tikrai vertinga jaunajai kartai? „Manau, tiek, kiek jiems reikia, jie ir pasiima, mes, vyresnieji, daliname ją negailėdami, žinome, kad nebeilgai liko šitai daryti, ir bandome parodyti, kiek mes daug patys suvokėme, padarėme. Jie iš to atsirenka tai, kas jiems suprantama. Jie pasiima tai, kas jiems reikalinga dabar, ir tai, kas nekliudo kaupti patirties patiem“, – tai p. Laurinaičio, kuris yra dviejų dukrų tėvas ir penkių vaikaičių senelis, nuomonė.

Ar kiekvienas vyresnio amžiaus asmuo jau savaime yra išmintingas? Nieku gyvu. Išmintingas tampa tik tas, kuris savo gyvenimą apmąsto, kuris turi gebėjimą, vadinamą savistaba, kai ne tik gyveni gyvenimą, bet visą laiką truputėlį tarsi stebi save iš šono, kaip gyveni ir kas iš to išeina. Nemažai žmonių visai nelinkę to daryti ir susidūrę su tokiais pačiomis aplinkybėmis tarsi vėl daužo galva į sieną toje pačioje vietoje arba ir vėl lipa ant to paties grėblio, tačiau vis skundžiasi, koks blogas gyvenimas.

Išmintis nėra vien nugyventi metai. Žmogus gali būti išmintingas be jokio formalaus išsilavinimo, o turėdamas penkis diplomus senatvėje gali būti visiškai kvailys.

Reikia daug druskos suvalgyti, kad taptum patyrusiu žmogumi, specialistu, ir visai nesvarbu, kokias pareigas eini.

Jaunystė mūsų laikais tapo savarankiška vertybe, o XVIII–XIX amžiais ji buvo trūkumas. Buvo aišku, kad jaunas žmogus daugelio labai reikalingų savybių dar nėra išsiugdęs – jis nėra sukaukęs nei proto, nei išminties, nei turto, nei įtakos, vadinasi, reikia dar palaukti, pasižiūrėti, kas iš jo bus. Jauni žmonės anksti susireikškina padedami žiniasklaidos ir patys patiria labai didelį skausmą, kai skaudžiai tenka kristi iš aukštybių, į kurias labai dažnai būna nepelnytai pakylėti. Įprastai autoritetu buvo tampa dėl proto ir išminties bei moralinių vertybių nulemtos elgsenos. O šiais laikais sekta moralų, išmintingą ir neskubantį autoriteto gyvenimą visai nesinori. Jaunystėje norisi viską gauti tuoj pat. Mūsų kultūra skatina spartų gyvenimą – tai greitojo maisto, greitojo vartojimo pasaulis. Eugenijus Laurinaitis baiminasi, kad tai gali būti aklagatvis dėl labai paprastos priežasties – tikrai vertingų dalykų greitai negalima nei padaryti, nei gauti. Kaip ir išminties – ją tenka ilgai ir kantriai kaupti.

Žmogus – žinių maišas

Panieka vyresnio amžiaus žmonėms, išminties nuvertinimas – tai neginčijamas šiuolaikinės visuomenės reiškinys. Filosofas Arvydas Šliogeris mano, kad tik nedaugelis supranta šio reiškinio tikrąsias priežastis, nes, viena vertus, jos akivaizdžios, kita vertus, sunkiai matomos.

Kalbas apie žinių, informacinę visuomenę, apie būtinybę gyventi begalinės informacijos sraute

pašnekovas be išlygų vadina plepalais, taip pat ir raginimus vos ne su lazda mokyti visą gyvenimą ir retoriškai klausia: "Jei aš būsiu mokinys iki grabo lentos, kas bus mokytojai?"

Šie visi lozungai paremti be galo naivia prielaida ar ideologija, o jos šaknys yra labai gilios ir tolimos. Tai susiję su krikščionybės atsiradimu. Kokia jos pagrindinė nuostata? Jei tampa krikščionimi, tave pakrikštija, vėliau konfirmuoja, tada jau iškart tampa tobulesniu žmogumi, savaime suprantama, vienintelės teisingos išminties bokštu, jei ne – esi šėtono išpera, tamsuolis, kvailys pagonis, klaidatikis ir klaidažinis. Šią naivią ideologiją Naujųjų laikų Europoje perėmė Švietimo epochoje gyvenęs Jeanas Jacques'as Rousseu, Immanuelis Kantas ir kiti, pabrėžia p. Šliogeris, "vadinamieji švietėjai" įtikėjo, kad brandų žmogų ugdo švietimas, kitaip tariant, knyginės žinios. Kaip tik Šviečiamosioje epochoje romantikai skelbė – esi jaunas, tai jau savaime gerai ir vertinga, o jei dar tapsi žinių maišu, tada jau gali valdyti pasaulį ir kurti "naują dangų ir naują žemę". Ir pas mus dabar klesti idiotiškas jaunystės kultas (gerbiamas filosofas taip ir pasakė – aut. past.). Jaunumas, girdi, – didžiausias žmogaus pranašumas. O juk jaunas žmogus "pagal apibrėžimą" yra naivus ir kvailas – jis neturi egzistencinės, intelektinės, skaudžios (kitokios apskritai nebūna) sandūros su pasaulio kietumu patirties, šeimos santykių, atkaklumo, ištikimybės, meilės, bendravimo, disciplinos, meistrytės, erudicijos patirties. Apie visa tai geriausiu atveju jis tik gali perskaityti. Kol visko nepereiname klupdami, klysdami, kol siela netampa randuota – vis dar tebesi kvailys. Šiais laikais žmogus be išminties, be patirties yra padarytas absoliučiu tobulo žmogaus modeliu. Tokia propaganda skleidžiama visais įmanomais žiniasklaidos kanalais ir įsiviešpatauja kvailių visuomenės ideologija. Jei perskaitysi enciklopediją, apsišviesi, tapsi tobulu žmogumi – visų galų meistru, specialistu. Žinių kaupimas tapatinamas su išmintimi. Karikatūrišką krikščioniškos švietimo ideologijos raišką stebime bolševizmo epochoje, „ten, kur aš augau“, dar prideda p. Šliogeris. Tada buvo diegiama tokia nuostata – išmoksti atmintinai Lenino veikalus ir pirmyn: gali statyti namus, hidroelektrines, gali veisti kiaules. Įstojai į pionierių, komjaunimo, komunistų organizaciją – jau esi teisingas žmogus. Dabar lygiai tas pats. Jeigu tu jaunas – tai savaime vertybė, o jei teko nelaimė gimti sovietmečiu – esi nurašytas savaime. Ši bolševikinė ideologija dabar vėl triumfuoja – svarbiausia sukaupti informacijos ir tapti nauju žmogumi – žinių maišu ir vėlgi visų galų meistru. Dabar skamba kiti karikatūriški lozungai: „Kas valdo informaciją, tas valdo pasaulį.“ Tačiau mūsų liaudies išmintis byloja: mokslas protingą daro dar protingesnį, o kvailį – dar kvailesnį.

Informaciniai kvailiai – tai naujas terminas, kurį šiam reiškiniai apibūdinti siūlo filosofas. Tai žmonės, prisikemšantys iš interneto, televizijos visiškai palaidų, nenuoseklių žinių į galvą ir mano esą pasiekę visų žmogiškųjų galimybių viršūnę.

Senosios kartos poveikis jaunajai lyg koks istorinis reiškinys tyrinėjamas indėnų rezervatuose.

Žinių būtina semtis – jau pirmąkart bendruomenės žmonės rinko žinias apie medžioklę, gyvūnų elgseną, žemdirbystę, bendruomeninį gyvenimą. Visos visuomenės buvo žinių visuomenės, be to apsieiti neįmanoma, bet visose protingose visuomenėse buvo gerai įsisąmonintas kitas, daug svarbesnis dalykas – brandų žmogų, o mūsų laikais – ir brandų profesionalą, ugdo ir patirtis, ne vien tik žinios. Žinios yra minimumas, kurį būtina turėti, bet savaime jos beveik nieko neduoda. Patirtis ateina su metais. Reikia daug druskos suvalgyti, kad taptum patyrusiu žmogumi,

specialistu, ir visai nesvarbu, kokias pareigas eini. Patirtis yra tai, ko tu negali gauti nei iš interneto, nei iš televizijos, nei iš knygų, nei iš instrukcijų. Žinios tik kartu su patirtimi įgyja tikrąją vertę ir tampa išmintimi.

Kas galėtų reabilituoti vyresnių žmonių patirtį? „Tik pačių žmonių, kurie dabar daro iš jaunystės kultą, žmogiškasis gyvenimiškasis patyrimas“, – į mano klausimą atsako p. Šliogeris.

„Tik jau ne kelių kartų gyvenimas drauge po vienu stogu“, – į tą patį klausimą atsako p. Laurinaitis. Dabartinis gyvenimas yra kitoks negu anksčiau, dėl daugelio skirtumų daugėja nereikalingos įtampos. Nei gerbti vyresniųjų, nei semtis daugiau jų išminties gyvenimas po vienu stogu nepriverstų ir išminties nereabilituotų. Geriausia skirtingų kartų atstovams gyventi atskirai ir susitikti tada, kai norisi, nesimatyti tada, kai to nepageidaujame.

O psichologijos studijoje „Suaugusiojo raida“, kurią parašė Barbara Hansen Lemme, JAV psichologijos profesorė, braukiu tokį apibendrinantį sakinį: „Seneliai – tarsi tiltas, jungiantis su praeitimi. Jie perteikia šeimos ir visuomenės vertybes, pagrindžia tapatumą ir palaiko ryšius su bendruomene, saugo kultūrinį paveldą.“ Tačiau staiga ranka nusvyra, nes toliau perskaitau, kad tai JAV mokslininkai užrašė stebėdami, kas vyksta navahų genties rezervate, užimančiame savo nedidelę keturkampę teritoriją JAV pietvakariuose. Ar tai reiškia, kad XXI amžiaus senolių išmintis vertinama tik indėnų rezervatuose?

Inga Liutkevičienė, "Verslo klasė"

<http://vz.lt/article/2013/9/13/isminties-devalvacija#ixzz2popdU8c1>
<http://vz.lt/article/2013/9/13/isminties-devalvacija#ixzz2k8zrH2Z2>

